

K přízvukování ve zkratkách (na základě dokladů z korpusu DIALOG, z terénního výzkumu v České televizi a z Databáze výslovnostního úzu cizích slov)¹

Lucie Jílková (Praha)

ON STRESS PLACEMENT IN INITIALISMS (FOUND IN THE DIALOG CORPORA DATA, CZECH TELEVISION BROADCASTING FIELD RESEARCH, AND THE DATABASE OF LOANWORD PRONUNCIATION VARIANTS)

The article first reviews works on stress placement in initialisms in Czech. It then proceeds to analyze 50 examples of pronunciation of the initialism *ODS* (Občanská demokratická strana) as represented in the *DIALOG* corpus; 45 examples of the pronunciation of various initialisms obtained from Czech Television field research in, for instance *ÖMV* (Österreichische Mineralölverwaltung) and *ČTK* (Česká tisková kancelář); and 3000 examples of the pronunciation of initialisms from the Database of loanword pronunciation variants, e.g. *EU* (Evropská unie) and *DVD* (Digital versatile disc). The analysis focusing primarily on the distribution of stress showed that speakers typically used two stresses — one on the first and one on the last syllable, or only one stress on the first syllable. The latter usage generally prevailed.

KEY WORDS

pronunciation, initials, stress, Czech Television, *DIALOG* corpora, Database of loanword pronunciation variants

KLÍČOVÁ SLOVA

výslovnost, iniciálové zkratky, přízvuk, Česká televize, korpus *DIALOG*, Databáze výslovnostního úzu cizích slov

VÝSLOVNOST INICIÁLOVÝCH (HLÁSKOVANÝCH) ZKRATEK V ČEŠTINĚ

V tomto článku je pozornost věnována iniciálovým zkratkám, tedy těm, které jsou tvořeny počátečními písmeny slov víceslovného názvu a ovšem jen těm, které jsou čteny prostřednictvím hláskování (např. *ODS*, Občanská demokratická strana: [ˈʔoːdɛːˈʔɛs]²). Článek se tedy nevěnuje ani zkratkám akronymním, např. *DAMU* (Dra-

1 Článek byl napsán s podporou RVO: 68378092. Děkuji oběma anonymním recenzentům za všechny připomínky, které jsem zohlednila ve finální podobě textu.

2 Iniciálové (hláskované) zkratky, které jsou užívány jako ilustrativní příklady k výkladu, jsou v celém textu jednotně opatřovány dvěma přízvuky. U konkrétních dokladů, které jsou právě z hlediska přízvuků podrobeny analýze, je rozmístění přízvuků pochopitelně různé.

matická akademie múzických umění) [ˈdamu], které se chovají jako nesklonná slova, ani zkratkovým slovům, která lze potenciálně skloňovat, např. UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) [ˈʔunesko], gen. [ˈʔuneska]. Takto vymezené iniciálové (hláskované) zkratky bývají v odborné literatuře nazývány také zkratkami graficko-fónickými (Mluvnice češtiny 1, dále MČ, 1986, s. 520; Uličný, 2013, s. 152–157).

Hláskování iniciálových zkratek může mít obecně dvojí podobu. První podobou je hláskování na způsob obvyklý při přeřikávání abecedy, u kterého je běžná vokalizovaná podoba souhlásek, za nimiž buď následuje [e:], např. [be:], [tse:], nebo jim předchází [ɛ], např. [ʔem], [ʔes] atd.; souhlásky z, ž, x, γ mají zvláštní hláskování: [zet], [ʒet], [iks], [ɪpsilon]. Samohlásky se vyslovují dlouze, např. [a:], [ɛ:] atd. Druhou podobou, zvláště v neformální komunikaci velmi běžnou a u některých zkratek téměř jedine možnou, je hláskování souhlásek s připojeným středovým vokálem [ə], např. SRPŠ (Sdružení rodičů a přátel školy) [ˈsɛrəpəʃə] (Příruční mluvnice češtiny, dále PMČ, 2003, s. 46–47; MČ, 1986 s. 521). F. Daneš, také v souladu s dalšími zdroji³, upozorňuje, že tento způsob vyslovování zkratek je zpravidla hodnocen jako nespisovný či slangový, na druhou stranu je zvláště v případě některých zkratek velmi běžný a rychle se šíří (Daneš, 1989).

Při pečlivé výslovnosti iniciálových zkratek dochází k umístování rázu tam, kde se setkají dvě samohlásky, např. ČR (Česká republika) [ˈtʃe:ˈʔer], užití rázu je na místě také po předložkách, např. do ODS [ˈdoːʔo:de:ˈʔes], v ODS [ˈfʔo:de:ˈʔes]; při nepečlivé (nespisovné) výslovnosti zkratek může naopak docházet k jeho vynechání, např. ČR [tʃe:er], [tʃe:r].⁴ Obdobně při spisovné výslovnosti nedochází k nenáležitému asimilacím v rámci souhláskových skupin, např. zkratka KSČ (Komunistická strana Československa) je náležitě vyslovena [ˈka:ʔesˈtʃe:], nedbale např. [ˈka:ɛʔtʃe:]. Na druhou stranu dochází k pravidelným asimilacím znělosti, např. MSD (Moravskoslezský den) [ˈemʔezˈde:].

Ke zkratkám je třeba hned poznamenat, že jejich výslovnost zhusta vlastně vůbec doporučována není, v mluveném projevu je samozřejmě možné, často vhodné a pro posluchače srozumitelnější vyslovit plný víceslovný název.

DOSAVADNÍ PRÁCE O PŘÍZVUKOVÁNÍ ZKRATEK V ČEŠTINĚ

M. Helcl ve svém rozsáhlém článku *Zkratková slova* z roku 1949 uveřejněném v časopise *Naše řeč* zřejmě jako úplně první upozornil na nepochybně velmi zajímavý jev, totiž na přízvukování poslední slabiky ve zkratkách. Přízvuk na poslední slabice je v češtině jev samozřejmě zcela neobvyklý, neboť v češtině je přízvuk pravidelně na slabice první. Citujme z tohoto článku:

*Pokud jde o **přízvuk** (zvýr. MH) zkratkových slov, lze snadno zjistit, že bývá normálně na první slabice (resp. přechází na jednoslabičnou předložku) u všech uvedených typů*

³ Viz např. oddíl Zkratky a značky v Slovníku spisovné češtiny pro školu a veřejnost, 2001, s. 597.

⁴ K přítomnosti rázu ve výslovnosti zkratek se vyslovují také M. Helcl (1949) a M. Romportl (1951).

*mimo poslední, tedy Staska, mevro, eser, úro, ale čé-es-er, čé-ezdé, té-ózet, ergé a pod. Zde tedy může být hlavní přízvuk na slabice poslední, a můžeme to vedle zachování vnitřního rázu pokládat za známku toho, že tu ještě neběží o hotová nová slova (Helcl, 1949).*⁵

Z ukázky je zjevné, že u zkratek, resp. zkratkových slov, která se chovají jako neskloňná slova nebo jako slova, která lze potenciálně skloňovat, se přízvuk nachází na první slabice, jak je to v češtině běžné. Ovšem zkratky hláskované tvoří co do přízvukování výjimku, přízvuk se nachází na poslední, tj. třetí nebo druhé slabice. Přízvukování poslední slabiky klade Helcl do souvislosti s již výše zmíněným umístěním rázu. K němu poznamenává, že se objevuje mimo jiné i ve složených slovech, např. *kamenouhelný* [kamenouhelní:], v nichž ráz určuje hranici jednotlivých složek výsledného složeného slova. Jak uvidíme dále, umístění rázu na hranici slov tvořících kompozitum je významným vodítkem pro objasnění tzv. přízvukování poslední slabiky ve zkratkách.

Na poznámku o přízvuku na poslední slabice ve zkratkách bezprostředně reagoval M. Romportl. Ve stejném časopise uveřejnil rovněž dost rozsáhlý článek věnovaný výslovnosti zkratek. Helclův postřeh o přízvuku na poslední slabice ve zkratkách relativizuje v tom smyslu, že kromě přízvuku na poslední slabice je nepochybně přízvuk ještě na slabice první. Opět k tomu citujeme z jeho textu pasáž věnovanou právě rozmístění přízvuku:

*Helcl o něm (tj. o přízvuku, LJ) píše, že je na poslední slabice. Je to pravda jen částečná. Přízvuk je sice na poslední slabice, avšak rovněž prvá slabika má přízvuk, i když obvykle (ne však vždy) o něco slabší. To, že se nám zdá přízvuk na poslední slabice silnější, než ve skutečnosti je, souvisí s tím, že dynamická linie českých přízvukových taktů je klesavá. Tedy na místě, kde je v češtině obvykle intenzita nejslabší, je zde větší než u předcházející slabiky. Tím vzniká především dojem silnějšího přízvuku. — Příčina, proč je přízvuk právě na této slabice, není zcela jasná. Snad bychom se mohli domnívat, že poslední slabika, reprezentující závěrečné a obvykle významově nejdůležitější slovo celého výrazu, uchovává při přechodu do zkratky stále toto důrazné postavení a že se pak tento usus přenáší i do zkratek, kde poslední slabika nezastupuje slovo nejdůležitější. Prozatím je nutno konstatovat, že s hlediska fonetického je třeba tyto zkratky nejméně tříslabičně pokládat za dva taktů (MNV — **em-en-vé**; ovšem slabičný předěl je za m před e!). (Romportl, 1951)⁶.*

5 Citované Helclovy příklady zkratek byly vyloženy v témž textu dříve: *STASKA* (Státní sázková kancelář), *MEVRO* (Mezinárodní výstava rozhlasu), *SR*, *eser* (z ruštiny, socialista-revolucionář, vyskytuje se též v pl. *eseři*), *ÚRO* (Ústřední rada odborů), *ČSR* (Československá republika), *ČSD* (Československé státní dráhy), *TOZ* (Tyršův odznak zdatnosti), *RG* (Reálné gymnázium). Na tomto místě si dovoluji poznamenat, že při jakémkoli pojednání o zkratkách je nejvýš užitečné všechny citované příklady při prvním užití opatřit plným výslovným názvem, neboť denotáty zkratek se mohou v čase výrazně proměňovat, s časovým odstupem mohou být zkratky až nesrozumitelné, táž zkratka navíc může označovat více objektů.

6 MNV = Místní národní výbor.

Podle M. Romportla lze tedy zkratky rozdělit na dva takty, z nichž každý má svůj přízvuk. V dvojslabičných zkratkách jsou oba takto vzniklé takty jednoslabičné, v tříslabičných zkratkách je první tak dvojslabičný a druhý jednoslabičný, v čtyřslabičných zkratkách je první takt tříslabičný a druhý opět jednoslabičný atd. Zásadní je rovněž Romportlova úvaha o tom, že poslední slabika zkratky je přízvukována nikoli proto, že by nutně zastupovala nejdůležitější slovo víceslovného pojmenování, ale děje se tak z důvodů prozodických a sémantických běžně v plynulé řeči uplatňovaných: na posledním místě ve větě, resp. promluvovém úseku se často nachází slovo svým významem důležité, které je zároveň dynamicky zdůrazněno. Po mém soudu je tímto také otevřena otázka, zda a jak je výslovnost zkratky, přesněji ne/přítomnost přízvuku na poslední slabice, závislá na postavení zkratky v konkrétním promluvovém úseku. Je možné, že k častějšímu (nápadnějšímu, dynamicky výraznějšímu) přízvukování poslední slabiky dochází na konci výpovědi, před pauzou, při výčtu atd. S tím souvisí také Romportlův důležitý postřeh prezentovaný na příkladu *ČSD Kolín*, totiž že v případě, že zkratka předchází slovu, se kterým tvoří ustálený název, pak poslední slabika zkratky přízvuk ztrácí, ve zkratce je pak přízvuk pouze na slabice první, další přízvuk je až na slově následujícím: [ˈtʃeːʔezdeː ˈkoliːn]⁷.

Úvahy M. Helcla a M. Romportla významně rozvinul F. Daneš ve svém nedlouhém, ale obsahově velmi hutném textu rovněž uveřejněném v časopise *Naše řeč*, ovšem až v roce 1989. F. Daneš navrhuje považovat jednotlivé slabiky zkratky za „fonetická slova“, případně užívá termín „slabika-slovo“. Jednotlivé slabiky zkratky se v mnohém ohledu skutečně chovají jako jednoslabičná slova: mohou být nositeli přízvuku, lze před ně nebo za ně umístit krátkou pauzu, mezi samohláskami lze umístit ráz.

PŘÍZVUK JEDNOSLABIČNÝCH SLOV V PRACÍCH TÝKAJÍCÍCH SE FONETIKY A VÝSLOVNOST INICIÁLOVÝCH ZKRATEK

K analýze přízvukování iniciálových zkratk významně přispívají podrobně rozpracované poznatky o přízvukování jednoslabičných slov v zásadních fonetických příručkách (Palková, 1994, s. 280nn, Zeman, 2008, s. 132nn). V nich je na konkrétních příkladech ukázáno, že jednoslabičná slova si přízvuk mohou zachovat, ale také se mohou stát součástí přízvukového taktu spolu se slovem předcházejícím či následujícím, tedy přízvuk ztratit. Aplikujeme-li poznatky o ne/přízvukování jednoslabičných slov na výslovnost iniciálových (hláskovaných) zkratk, můžeme říci, že se výslovnost zkratk blíží případům, v nichž se druhá (třetí, čtvrtá) slabika chová jako nepřízvučné slovo, které se připojí k první slabice zkratky. První a poslední slabika, první a poslední jednoslabičné slovo, si tedy přízvuk zachovávají, druhá (třetí, čtvrtá) slabika přízvuk ztrácí. Druhá (třetí, čtvrtá) slabika zkratky se ocitá v podobné pozici jako příklonky, např. *mi, se, ho, mu* aj., které se běžně stávají součástí přízvukových taktů, samy přízvuk nemají. Např. ve výpovědích: *Dal mi dárek; Uč se efektivně!; Nech ho odpočívat!; Chce mu poděkovat* bývají právě slova *mi, se, ho, mu* nepřízvučná. Lze nalézt i příklady z běžné řeči, kdy přízvuk ztrácí více jed-

⁷ ČSD = Československé státní dráhy.

noslabičných slov, která se připojí k počátečnímu jednoslabičnému přízvučnému slovu. Nositeli přízvuku např. nejsou (nemusejí nutně být všechna) slova *bych*, *mu*, *to* ve výpovědi: *Hned bych mu to dal*. Zde je rozmístění přízvuků shodné jako třeba u pětislabičné zkratky *MFF UK* (Matematicko-fyzikální fakulta Univerzity Karlovy): [ˈhnɛd bɪx mu to ˈdal]; [ˈɛmʔɛfʔɛfʔuːˈka:].⁸

DATA

Zdroji dat užívaných v tomto článku jsou:

- korpus DIALOG (dialogy.ujc.cas.cz);
- Databáze výslovnostního úzu cizích slov (<http://dvucs.ff.cuni.cz/>);
- nahrávky interview pořizené při terénním výzkumu v České televizi v roce 2013.

Korpus DIALOG shromažďuje televizní diskusní pořady; je vytvářen zhruba od poloviny 90. let v Ústavu pro jazyk český AV ČR, v. v. i., ve spolupráci s Ústavem formální a aplikované lingvistiky. Databáze výslovnostního úzu cizích slov je jedním z výsledků projektu *Výslovnost neintegrovaneho lexika v češtině* (13–00372S, GA ČR). Jak korpus DIALOG, tak Databáze výslovnostního úzu cizích slov jsou zdroji dostupnými na internetu.

Nahrávky interview v České televizi byly získány při terénním výzkumu, který rovněž proběhl v rámci projektu *Výslovnost neintegrovaneho lexika v češtině*. Při tomto výzkumu bylo získáno třináct interview s celkem patnácti respondenty, zaměstnanci České televize, konkrétně moderátory, editory a jazykovým korektorem, kteří se obecně vyjadřovali k tématu výslovnosti v souvislosti s jejich zaměstnáním. Délka interview se pohybuje mezi 30 až 70 minutami. Nahrávky nejsou veřejně přístupné.

POZNÁMKA K PŘEPISU

V prepisech ukázek jsou užívaný dvě transkripční soustavy. Jednak je to způsob přepisu zavedený pro přepis diskusních pořadů v korpusu DIALOG, jednak soustava transkripčních symbolů IPA.⁹ Přepis obvyklý v korpusu DIALOG do značné míry vy-

⁸ Přízvukování iniciálových zkratk věnuje pozornost také MČ, s. 521, dále PMČ, s. 47. V obou těchto mluvnicích je konstatováno, že u těchto zkratk se přízvuk nachází na poslední slabice. Nejnověji se zkratkám věnuje O. Uličný ve své stati z r. 2013, s. 153. Ten mimo jiné užitečně upozorňuje na to, že při pojednání o zkratkách tohoto typu není dobře směřovat přístup fonetický a lexikografický.

⁹ Transkripční zásady užívané v korpusu DIALOG jsou vyloženy na internetových stránkách tohoto korpusu <http://ujc.dialogy.cz/?q=cs/node/29>, zde je jen jejich stručný přehled: = těsné navázání mluvčích; (.) pauza; ale dynamické zdůraznění; klesnutí hlasu; ? stoupnutí hlasu; , mírné klesnutí hlasu; ((nádech)) komentář k přepisu; ee hezitační zvuk; a: prodloužená výslovnost hlásky; (...) vynechání části přepisu.

cháží z psané podoby češtiny, je to způsob přepisu vhodný pro delší časové úseky; diskusní pořady v korpusu DIALOG jsou zhruba hodinové. Jednotlivé analyzované zkratky, tedy úseky časově nepoměrně kratší, byly přepsány nejprve v rámci přepisu celého úseku způsobem obvyklým v korpusu DIALOG, následně pak ještě prostřednictvím znaků IPA, neboť tento způsob přepisu umožňuje zachytit detaily, které jsou pro zvolené téma zkoumání podstatné, tj. rozmístění přízvuků, umístění rázu, zaznamenání znělostních asimilací aj. Přepisy výslovnosti zkratk v IPA jsou, jak je obvyklé, opatřeny hranatými závorkami. Ty jsou ovšem v prepisech v korpusu DIALOG vymezeny pro zaznamenávání úseků pronesených dvěma nebo více účastníky současně. V tomto textu jsou simultánně pronesené úseky ohraničeny lomítky.

(NE)PRAVIDELNOST VE VÝSLOVNOSTI TĚŽE ZKRATKY TÝMŽ MLUVČÍM (NA PŘÍKLADU VÝSLOVNOSTI ZKRATKY ODS V KORPUSU DIALOG)

Z korpusu DIALOG byla vybrána zkratka *ODS* (Občanská demokratická strana), tedy zkratka, která má v tomto korpusu nejvyšší frekvenci (celkem 787 dokladů). Její výslovnost byla sledována u vybraných hostů diskusních pořadů, politiků, u nichž byl zaznamenán nejvyšší počet dokladů výslovnosti této zkratky. Takto vybranými politiky jsou: M. Topolánek (36 výskytů), J. Zahradil (32 výskytů), M. Zeman (30 výskytů), V. Tlustý (26 výskytů) a M. Macek (15 výskytů). U každého mluvčího je uvedeno deset dokladů výslovnosti, celkem je tak v tomto oddíle analýze předloženo 50 dokladů výslovnosti této zkratky. Cílem tohoto oddílu je zjistit, zda týmž mluvčí tutéž zkratku vysloví pokaždé stejně či nikoli. Přízvuky jsou zaznamenány na základě sluchu autorky, jednotlivé výslovnosti byly ověřovány opakovaným (zhruba desaterým) poslechem každé zkratky.

Mirek Topolánek

- a) MT: a doufám že tak jak ee vlasta tlustý a: poslanecká frakce ['o:de:ʔes] poděkovala václavu havlovi
- b) MT: e vůči tomu e kotrmelci který sme udělali my jako ['ʔo:de:ʔes] ee v určitém období,
- c) MT: motivace václava klauze, moje., i ['ʔo:de:ʔes] je (.) je naprosto jasná
- d) MT: proto taky ['o:de:es] ee přes můj přes můj (.) ee nesouhlas
- e) MT: já sem byl zvolen, (.) ['fʔo:de:ʔes] e ve svobodné soutěži,
- f) MT: abyste realizovali politiku liberálně konzervativní strany ['ʔo:de:ʔe:s] to znamená v té sociální politice začali dělat
- g) MT: kdybyste si přečetl materiály ['ʔo:de:ʔes] ee které šly do voleb
- h) MT: řekl bych že volič ['ʔo:de:ʔes] je ee je člověk který (.) ví že se v evropské unii prosadí,
- i) MT: my my sme jednoznačně na kongresu ['o:de:ʔee:s] konstatovali
- j) MT: po několikaleté diskuzi uvnitř ['ʔo:de:ʔe:s] samozřejmě (.) zůstalo těch osumdesát procent,

Přehled a výklad znaků IPA poskytuje např. internetová stránka https://en.wikipedia.org/wiki/International_Phonetic_Alphabet.

Mluvčí MT vyslovil zkratku celkem čtyřmi možnými způsoby. Všechny varianty jsou tříslabičné. Pouze v jednom případě MT nere realizoval ráz na začátku poslední slabiky. Pouze v jednom případě realizoval dva přízvuky. Ve dvou případech prodloužil poslední slabiku [es]→[e:s]. Obecně lze říci, že tento mluvčí při vyslovování zkratky ODS realizuje jeden přízvuk a na začátku třetí slabiky ráz.

Jan Zahradil

- a) JZ: on to ví velmi dobře, že [ʔo:de:ʔes] e přece není v té pozici,
- b) JZ: výroky výroky vedení] výroky vedení [ʔo:de:ʔes] to rozhodně nejsou, protože
- c) JZ: žádnou motivaci, kterou by [ʔo:de:es] měla mít k tomu,
- d) JZ: já vám sdělují oficiálně jako první místopředseda [ʔo:de:ʔes] že vedení této strany, se nikdy, myšlenkou vyvolání předčasných voleb, nezabývalo.
- e) JZ: ani pan bendl, nikdy tuto myšlenku oficiálně na jednání vedení [ʔo:de:ʔes] ne-
vznesl.
- f) JZ: já říkám [ʔaʔo:de:ʔes] že: čtvrtá volba by: nepřicházela v úvahu,
- g) JZ: máte pravdu (.) že tehdy nikdo [sʔo:de:ʔes] proti tomu neprotestoval,
- h) JZ: samozřejmě že bych byl rád, a celá [ʔo:de:ʔes] by byla ráda (.) kdyby především
ze symbolických důvodů,
- i) JZ: abych tady mluvil
JB: mhm
JZ: za celou [ʔo:de:ʔes] že vláda, nebo vlády, jak zemanova tak špidlova.
- i) JZ: a musím říci /že: [ʔo:de:ʔes] (.) ano, v tomto,/
JB: /ano ale vy ste ji drželi na uzdě sme neustále slyšeli./
JZ: v tomto ohledu sme ji bohužel na uzdě nedrželi,
- j) JZ: podporována, jak komunisty (.) tak lidovci tak uníí svobody (.) a [ʔo:de:ʔes]
tam stála proti všem.

Mluvčí JZ vyslovil zkratku ODS čtyřmi způsoby. Ve všech případech byla výslovnost tříslabičná. Pouze v jednom případě MZ realizoval dva přízvuky. Pouze v jednom případě nere realizoval ráz na začátku poslední slabiky. Souhrnně lze tedy o JZ říci, že zkratku ODS vyslovuje s jedním přízvukem a s rázem na začátku poslední slabiky.

Miloš Zeman

- a) MZ: tak stát kterému opakují tehdy dominovala [ʔo:de:ʔe:s] si v ípébé ((míněno IPB))¹⁰ nechal doslova před nosem, sebrat svůj většinový podíl,
- b) MZ: není pravda, že by sociální demokracie bránila chudince [ʔo:de:ʔe:s] nepri-
vatizovat banky.
- c) MZ: [ale já netvrdim e] že pan stehlík byl sympatizant [ʔo:de:ʔes] já tvrdím že
projekt? pana stehlíka byl špatný.
- d) MZ: pan stehlík mě popsal fax že bude volit [ʔo:de:ʔes] nebo ódėja ((míněno
ODA))¹¹ právě ve volbách roku devadesát šest.

¹⁰ IPB = Investiční a poštovní banka.

¹¹ ODA = Občanská demokratická aliance.

- e) MZ: s vaším členem (.) [ʔo:de:ʔes] panem bankéřem salcmanem ((míněno Salzmanem)) jsem před čtyřmi lety,
 f) MZ: a já respektuji přání [ʔo:de:ʔes] mít v dozorčích radách svého zástupce,
 g) MZ: já opravdu nechci zasévat nesvár mezi řady [ʔo:de:ʔes] /tímto způsobem./
 JV: /čili s někým jste to:/
 h) MZ: (...) myslím si že pan zajíček je nebo byl poslanec [ʔa ʔo:de:ʔes]. /ale to je zase vaše vaše/
 LB: /není není poslanec za ódéés./
 MZ: záležitost, a já to respektuji.
 i) MZ: neměli jsme radost když lidová strana naopak stejně tak jako [ʔo:de:ʔes] nepodporovala náš návrh zákona který se týkal sociálního pojištění.
 j) MZ: a e já nechci vyčítat [ʔo:de:ʔes:z ʒe] v řadě míst je také v koalici s komunisty,

Mluví MZ vyslovil zkratku ODS třemi způsoby. Ve všech případech byla výslovnost tříslabičná. Pouze v jednom případě realizoval jeden přízvuk. Ve všech případech umístil ráz na začátek poslední slabiky. Ve čtyřech případech prodloužil poslední slabiku: [es]→[e:s]. Souhrnně lze k MZ říci, že zkratku ODS vyslovuje se dvěma přízvuky, s rázem na začátku poslední slabiky s poměrně výraznou tendencí k prodloužení poslední slabiky.

Vlastimil Tlustý

- a) VT: chceme v podstatě ke každému kroku špidlový vlády představovat svoje reformy které by dělala [ʔo:de:ʔes] kdyby vládla
 b) VT: my na rovné dani budeme určitě trvat jako na pilíři [ʔo:de:ʔes]
 VM: v případě že by koaliční partner nechtěl na rovnou daň přistoupit
 c) VT: rovná daň je ((nádech)) naprostý základ pilíř ee (.) nutná podmínka pro fungování vlády [ʔo:de:ʔes] po vítězných volbách.
 d) VT: já nebudu říkat žádné číslo: [ʔo:de:ʔes] prezentuje rovnou daň s patnácti procenty
 e) VT: ehm (.) já považuju za rozhodující aby [ʔo:de:ʔes] uspěla s největším počtem ee mandátů které bude možno získat
 f), g)
 VT: jinými slovy faktory které stojí vně [ʔo:de:ʔes] (.) [ʔo:de:ʔes] sama o sobě je v žádném případě vyvolat nemůže
 g) VT: a říkal sem protože [ʔo:de:ʔes] nemůže předčasné volby sama o sobě vyvolat
 h) VT: je úplně zbytečné aby [ʔo:de:ʔes] o tom vnitřně jednala
 i) VT: prostě protože [ʔo:de:ʔes] může se připojit k těm ((nádech)) kteří předčasné volby podpoří jedině v situaci
 j) VT: proto na osud krajů myslí více. [ʔo:de:ʔes] přeci nebude ta kdo bude kdo bude zakrývat nebo zalepovat spor uvnitř vládní koalice.

Mluví VT vyslovil zkratku ODS dvěma způsoby. Ve všech případech ji vyslovil trojslabičně. Ve dvou případech realizoval dva přízvuky, ve všech případech umístil ráz na začátek poslední slabiky. Souhrnně lze o VT říci, že zkratku ODS vyslovuje s jedním přízvukem a s rázem na začátku poslední slabiky.

Miroslav Macek

- a), b) MM: prohlásil jsem to a nemám důvod na na: svém tvrzení nic měnit. protože byly prostě obejity orgány ['ʔo:de:es] které o tom měly rozhodnout, to znamená výkonná rada který mezi (.) která mezi kongresy je nejvyšším vedením ((nádech)) ee ['ʔo:de:e 'zotpovjedna:] za zásadní politická rozhodnutí.
- c) MM: že: e e (.) e e řeči o švýcarském kontu a financování ['ʔo:de:es] sou jediným a hlavním důvodem, proč tato vláda (.) musela odejít.
- d) MM: myslím si že: samozřejmě ['o:de:es] e e e se nemůže tvářit jako ukřivděná ublížená strana která za nic nemůže.
- e) MM: tady ten problém má dvě roviny. jednu rovinu (.) vládní, a jednu rovinu e ['ʔo:de:'ʔes] co se týká vládní roviny
- f) MM: převolit (.) orgány ['ʔo:de:'ʔes] a prostě pustit se do práce na obnovení důvěry
- g), h), i), j)

MM: mělo by to být rozhodnutí minimálně kongresu ['ʔo:de:'ʔes] eee do- /dost dobře s- /

OČ /váš názor?/

MM: ee můj názor je (muz) můj názor je v tomto jasný, já e vzhledem k tomu že už předem, ať už je to předseda lu:x nebo někteří další lidé (.) říkají. ['ʔo:de:'ʔes:] by měla jmenovat (e) nebo jsou tady tři lidi ['sʔo:de:'ʔes] kteří by měli být (e) mohli být e ministerským předsedou. pan zeleněc, ((míněno Zieleniec)) pan pilip, pan ruml. tečka. e ministry bych asi byli tito a tito. to znamená že by to sice byli ministři ['o:de:es] ale více méně (.) řekl bych v uvozovkách jmenování někým jiným.

Mluvčí MM vyslovil zkratku ODS celkem pěti způsoby. Ve všech případech byla výslovnost tříslabičná. V polovině případů umístil ráz na začátek poslední slabiky. V šesti případech realizoval jeden přízvuk, ve zbývajících čtyřech případech přízvuky dva. Pokud mluvčí realizoval dva přízvuky, pak ve třech případech za zkratkou následovala krátká pauza a v jednom případě došlo k prodloužení závěrečné souhlásky [s:]. Lze se tedy snad domnívat, že pokud má MM na vyslovení zkratky ODS více času, pak je pravděpodobnější, že realizuje přízvuky dva. Tuto domněnku by ale bylo potřeba ověřit na větším počtu příkladů. Nepochybně však souvisí s výše uvedeným postřehem Romportlovým, že počet přízvuků záleží na umístění zkratky v celku promluvového úseku (viz jeho příklad ČSD Kolín). Souhrnně lze o MM říci, že jeho výslovnost zkratky ODS je značně variabilní, nelze u něj vysledovat nějakou jednoznačnou tendenci k té či oné výslovnostní variantě.

Po prozkoumání vždy deseti dokladů výslovnosti zkratky ODS u pěti vybraných mluvčích lze shrnout, že čtyři mluvčí projevují tendenci k jisté výslovnostní variantě, zatímco pátý mluvčí nikoli. V celkovém úhrnu padesáti zkoumaných výslovností lze konstatovat, že jeden přízvuk tito mluvčí realizovali v celkem 25 případech a dva přízvuky rovněž v celkem 25 případech. Poměr realizací jednoho a dvou přízvuků je tedy v daném vzorku zcela vyrovnan.

PŘÍZVUKOVÁNÍ RŮZNÝCH ZKRATEK TÝMŽ MLUVČÍM (NA PŘÍKLADECH Z VÝZKUMU V ČESKÉ TELEVIZI)

Z interview pořízených v roce 2013 při terénních výzkumech v České televizi byly pro potřeby tohoto článku vybrány úseky, v nichž respondenti uváděli některé z hláskovaných zkratek. Stejně jako v předchozím oddíle jsou ukázky přepsány pomocí transkripčních zásad obvyklých v korpusu DIALOG a zkoumané zkratky pomocí znaků IPA. U celkem šesti respondentů interview jsou zachyceny různé zkratky v různém počtu. Cílem tohoto oddílu je zjistit, zda týž mluvčí zachází s přízvukováním zkratek vždy stejně, tj. zda při jejich realizaci přízvukuje pouze první slabiku nebo první a poslední slabiku. Přízvuky jsou opět zaznamenány na základě sluchu autorky. Pokud respondenti vyjádřili souhlas s uvedením svého jména u příkladů z interview, pak je jejich jméno uvedeno. V případě respondenta, který si uveřejnění svého jména nepřál, je příklad anonymizován. Interview mají podobu polostrukturovaného interview¹², zcela neformálního, předem nijak nepřipraveného rozhovoru.¹³

David Borek

zkratka *HSBC* (Hongkong and Shanghai Banking Corporation)

DB: tak já nevím třeba příklad banka ['ejtʃɛzbi:'si:],

LJ: hm

DB: je běžná banka prostě globální,

zkratky *USA* (United States of America) a *HSBC*

DB: samozřejmě neříká se ['ju:ʔɛs'ʔɛj]. říká se ['u:ʔɛs'ʔa:]

LJ: hm

DB: ale myslím si že spíš by se mělo říkat ['ejtʃɛzbi:'si:] než (.) česky.

zkratka *USA*

DB: když se bavíme vo nákejch válkách jako že ['u:ɛsa:] projektují svoji sílu na blížkém východě

zkratka *ŽS* (železniční stavby)

DB: a ta firma byla ['ʒɔ'sɔ:] něco. jo jako železniční stavby něco. když se to když se to hláskuje v češtině, tak jako ['ʒɛtʔɛs]=

LJ: =žet es

DB: mně to ['ʒɛtʔɛs] přišlo že to strašně tahá za uši.

VŠ: zet žet nó

DB: zet je v pohodě=

VŠ: =nejsme na to zvyklí protože=

¹² K polostrukturovanému interview viz např. Luo — Wildemuth (2009).

¹³ Inicialy VŠ, MH a LJ označují v ukázkách tazatele Veroniku Štěpánovou, Martina Havlíka a Lucii Jílkovou. O výzkumu v České televizi pojednává také článek L. Jílkové (v tisku a). Tíž tazatelé provedli totožně zaměřený výzkum rovněž v Českém rozhlase (Havlík — Jílková — Štěpánová, 2015; Jílková, 2014).

DB: =['ʒɛt'ʔɛs] mi přišlo strašně divný zase zase v psaných novinách psaná média to řešit nemusí že, ale my jsme to řešit museli mě přišlo že divák když uvidí že říkám ['ʒɛt'ʔɛs], já jsem měl tendenci říkat ['ʒə'sə].

zkratka *PhDr.* (philosophiae doctor)

DB: akorát teda potom ['pəhədərə] bych musel říkat malý doktor.

zkratka *WHO* (World Health Organization)

DB: ale třeba takový to dvojité ['vɛ:ha:'ʔo:] wélt helθ organizejšn
VŠ, MH, LJ: hm

DB: jak to teda mám říct ve vyslání (.) ['vɛ:ha:'ʔo:] aniž by=

VŠ: =světová zdravotnická organizace.=

DB: =zase to roze- ale ono to občas nejde. že jo

VŠ: já já to chápu ale=

DB: =že třeba dokonce jsme tlačení k tomu když se to objeví víckrát v tom textu, tak tam dávat e: (.) synonyma nebo /prostě to nahrazovat něčím/

LJ: /jednou to a jednou to/ jasný (.)

MH: vé há ó no dvojité vé je dlouhý no.=

DB: =že jo=

LJ: =dvojitě vé há ó asi=

DB: =to je divný dvojitě ['vɛ:ha:o:] je divný.

zkratky *BBC* (British Broadcasting Corporation) a *CNN* (Cable News Network)

DB: já když poslouchám ['bi:bi:si:] nebo ['si:ɛnɛn] nebo nějaký renomovaný stanice

Mluvíci DB během interview vyslovil sedm různých zkratk, z toho některé opakovaně. Celkem u něj bylo zachyceno sedmnáct výslovností nějaké zkratky. Z tohoto počtu realizoval dva přízvuky v deseti případech a jeden přízvuk v sedmi případech. Lze tedy říci, že u tohoto mluvčího počet přízvuků kolísá, mírně převažují výslovnosti se dvěma přízvuky.

Přemysl Čech

zkratka *J&T* (Jakabovič a Tkáč)

PČ: já nevím třeba ['dʒɛjɛn'ti:] /no tak/ tam už se tak jaksi to zažilo ['dʒɛjɛn'ti:] že to říkáme anglicky ['dʒɛjɛn'ti:], ale

LJ: /jo hm/

zkratka *ÖMV/OMV* (Österreichische Mineralölverwaltung)

PČ: e: s tím byl problém, protože voni mezitím změnili méno jó

LJ: nó /voni dali/

PČ: /voni se/ nejdřív menovali ['ö:ʔɛm'fau],

LJ: hm

PČ: a: potom změnili nějak tu značku nevím z jakých důvodů, a dokonce snad mě upozornil potom někdo s kým sem dělal rozhovor z té firmy, že teda jako decentně pak říkal, víte my sme změnili název, a teď se menuje- menujeme ['o:ʔɛmfau] jo.

LJ: hm hm

PČ: to sou prostě takový ty finty. no finty prostě aby jakó=

LJ: =dali pryč to diakritický znamínko=

PČ: =ano ano kerý tam dřív bylo protože to opravdu vycházelo z toho slova /esteraj-chiše/

LJ: /esterajchiše/

PČ: a potom (.) ne- nevím jako to bylo, ale proběhla náká=

LJ: =proč to udělali,

PČ: no protože to je to že se změní vlastně ta firma

LJ: hm

PČ: z nákejš dŭvodů. je to ji- najednou jiná firma, kerá ale chce navázat na tu firmu předtim jo

LJ: hm

PČ: takže voni nechtěj zahodit úplně tu značku, ale nemůžou ji mít stejnou jo. takže to si myslím že je ten důvod, proč se z /['ɛ:ʔɛm'fau]/ stalo ['o:ʔɛm'fau]. (.) á to čteme teda tydlety věci zase

LJ: /taková kosmetická úprava/

PČ: čteme samozřejmě většinou německy, když je to když víme=

LJ: =takže ó em fau teda.

PČ: když to víme že to je z tohoto jako regionu jo=

LJ: =hm

PČ: ale tam byl zajímavejš tenhle přesně moment jo, že ['ö:ʔɛm'fau] se stalo ['o:ʔɛm'fau]. á tos- to si já přesně pamatuju, protože to sem toho chlapa měl ve studiu, a / říkám/ tady je někdo z ['ö:ʔɛm'fau],

LJ: /aha/

PČ: a vodjeli jsme ten rozhovor, a von říká. jenom mám poznámku, my sme změnili firmu, všechno zůstalo vlastně stejný, jenom ten název je teď ['o:ʔɛmfau].

LJ: jó

zkratka UBS (Union Bank of Switzerland)

PČ: to většinou čteme jako ['ju:bi:es], že jo to čteme zase z tý angličtiny.

zkratka ING (Internationale Nederlanden Group)

PČ: třeba: ['ajɛndzi: 'bɛŋk] no tak říkáme ['ajɛndzi: /'bɛŋk]/. protože zase to přišlo teda zvenku,

LJ: /hm/

PČ: ta ta /firma je/ (.) není česká, je cizí, tak tam to čteme zase /prostě/ jako ['ajɛndzi: 'bɛŋk].

LJ: /hm/ /anglicky/

Mluví PČ vyslovil čtyři hláskované zkratky, přičemž zkratka ÖMV/OMV se na delší dobu stala tématem rozhovoru. Proto zazněla opakovaně, celkem osmkrát. Celkem u mluvího PČ bylo zachyceno patnáct výslovností nějaké zkratky. Dva přízvuky byly realizovány v devíti případech, jeden přízvuk v šesti případech. Také u tohoto mluvího tedy počet přízvuků při výslovnosti zkratek kolísá, převažují však výslovnosti

se dvěma přízvuky. Posledně uvedený příklad, *ING Bank*, se vymyká tím, že hláskovaná zkratka se stává součástí delšího názvu. Jde tedy o stejný typ, jako je výše uvedený Romportlův příklad *ČSD Kolín*. Zcela v souladu s postřehy M. Romportla v tomto případě mluvčí pokaždé (dvakrát) vyslovil přízvučně první hláskovanou slabiku zkratky a pak až slovo následující, *Bank*.

respondent AB

zkratka ČTK (Česká tisková kancelář)

AB: kambodžský předák duť jo e: [**'tʃe:te:'ka:**] vydala naprosto nesmyslnou výslovnost diš, nevim vůbec kde to vyštourali, (.) omlouvám se kolegům z [**'tʃe:te:ka:**] kteří za to můžou ale

U mluvčího AB byla v interview zaznamenána výslovnost pouze jedné zkratky, která se v krátkém úseku objevila dvakrát. Poprvé se v jeho výslovnosti objevily přízvuky dva, podruhé jeden. Vzhledem k tak malému vzorku příkladů nelze u tohoto mluvčího činit žádné obecnější závěry.

Marek Wollner

zkratky BMW (Bayerische Motoren Werke)

MW: tak mě zase baví v angličtině [**'be:em've:**].

LJ: hm hm

MW: jednak říkají [**'bi:m'və:**]

LJ: hm

MW: a a [**'bi:em/'dabl/'ju:**] [**'bi:em'dabl'ju:**] jako jó

LJ: /hm/ jo

MW: to je tak jako, jako říkají to normálně, ale ale ee vlastně němec kterej neumí anglicky, tak neví co to je jako. to je jasný. jako je to (.) a nebo todlecto [**'bi:m've:**] [**'bi:m've:**]

LJ: no

U2 (jméno irské rockové skupiny)

LJ: no tak to je jako to tů dos, jak jste říkal.

MW: [**'ʔu:dos**] [**'ʔu:dos**]. =

LJ: =údos no ((smích)) to je hrozný. no

MW: a to fakt jsem byl ztracenej jako. ty neznáš [**'ʔu:dos**]. a já jsem vypadal jako úplněj neználek. =

LJ: =hm=

MW: =ty neznáš [**'ʔu:dos**], vy jste ty jsi sss- z čech asi že jo no jo tak tam je to jasný. lezete po stromech.

LJ: hm hm

MW: neví [**'ʔu:dos**]. ((tichým hlasem))

LJ: hm

MW: až potom jsme pak řekl jako bono vox. jo ty myslíš [**'ju:'tu:**]=

LJ: =aha aha=

MW: =a bylo to v pohodě.

zkratka *OMV*

MW: ale stejně tak jsem si všiml e: ['o:ʔem'fau]. nevím jestli ste si všimla, (...) protože pro němč- pro angličany je to zase ['o:em'vi:] jako jó že jo=

LJ: =no právě=

MW: =['o:em'vi:] (.)

Mluvčí MW vyslovil tři hláskované zkratky, přičemž dva přízvuky realizoval v osmi nesporných případech a je otázkou, zda k nim přičíst také výslovnost ['bi:em'dab|'ju:], kterou MW zopakoval a v níž lze zřejmě přízvučnou slabiku ['ju:] rovněž považovat za případ, kdy je přízvukována poslední slabika ve zkratce. Na druhou stranu, anglické slovo *double*, MW náležitě vysloveno jako ['dab|], lze považovat i za samostatné slovo, po němž následuje další jednoslabičné „slovo“, ['ju:], které má svůj přízvuk. O mluvčím MW lze nepochybně říci, že ve výslovnosti zkratk pravidelně realizuje dva přízvuky. Výjimkou je však španělská výslovnost zkratky *U2* ['ʔu:dos], kterou MW vyslovil celkem 5x, pokaždé s jedním přízvukem. Jak by vyplynulo z delšího kontextu nahrávky, MW zde napodoboval výslovnost jistého rodilého mluvčího španělštiny, který zkratku *U2* — v anglicky vedeném rozhovoru — vyslovil právě takto, tj. ['ʔu:dos]. Je tedy možné, že MW věrně napodobuje jeho výslovnost, včetně pouze jednoho přízvuku.

Barbora Černošková

BČ: korektora který opravil ['nəsəɾə] na ['səɾənə] (.) e německo

U mluvčí BČ byla zachycena výslovnost pouze dvou zkratk. Pokaždé u nich byla realizována výslovnost s jedním přízvukem. S ohledem na tak malý počet dokladů nelze u této mluvčí dělat jakékoli závěry ohledně jejích zvyklostí v umísťování přízvuku ve zkratkách. Lze ještě poznamenat, že hláskování v tomto případě přísně vzato neodpovídá hláskování v souladu s hláskováním české abecedy, umísťování středového vokálu za souhlásky je však obecně záležitostí velmi běžnou (viz k tomu výše výslovnost zkratky *SRPŠ*). Delší kontext ukázky by navíc ukázal, že mluvčí hovořila o případě psaného textu, ve kterém bylo třeba zaměnit zkratku *NSR* na *SRN*, výslovnost zachycená v interview tedy ve vysílání ČT nutně vůbec nezazněla.

Miroslav Langer

zkratky *ATP* (Association of Tennis Professionals) a *NHL* (National Hockey League)

ML: ale je to dobrý dobrý zdroj, e vydával je e pokud se nepletu ['ejti:pi:] tenisová federace nebo vůbec jak mužská tak ženská, taky ['enħa:ʔel] měla tyhlecty výslovnostní výslovnostní návody. (...) zkuste si najít ['enʔejtʃʔel] pronansijejš gájd,

VŠ, LJ: hm

ML: anebo a ['ejti:pi:] média gájd. dokonce mám pocit ale to nejsem jistý kdysi (.) nevím jestli to maj doteď, na internetu jak mě- jak má ['ejti:pi:] svoje webový stránky s profilama sportovců, tak mám pocit že dokonce přímo na té stránce ta výslovnost byla uvedená. ale to tam teď už myslím není.

VŠ, LJ: hm

ML: ale ta en há- bohužel ta ['enħa:ʔel] taky navíc ty pronansijejš gajdy taky už z nějakého důvodu jako čerstvý mám pocit že na tom internetu nejsou.

U mluvčího ML byla zachycena výslovnost dvou zkratek, které vyslovil opakovaně, celkem u něj bylo zaznamenáno šest výslovností zkratek. Pouze v jednom případě realizoval dva přízvuky, v ostatních pěti případech přízvukoval pouze první slabiku. O mluvčím ML lze tedy souhrnně říci, že u něj výrazně převažuje výslovnost zkratek s jedním přízvukem.

V interview pořízených během terénního výzkumu v České televizi bylo u šesti mluvčích zachyceno celkem 57 výslovností různých zkratek. U tří mluvčích převažuje realizace dvou přízvuků, u jednoho mluvčího výrazně převažuje realizace pouze jednoho přízvuku. U dvou mluvčích nelze pro malý počet dokladů činit žádné závěry ohledně jejich zvyklostí v přízvukování zkratek. V celkovém úhrnu 57 zkoumaných výslovností lze konstatovat, že jeden přízvuk tito mluvčí realizovali v celkem 26 případech a dva přízvuky v celkem 31 případech. V daném vzorku tedy mírně převažuje výslovnost zkratek se dvěma přízvuky nad výslovností s jedním přízvukem.

PŘÍZVUKOVÁNÍ NA VZORKU 300 RESPONDENTŮ (NA ZÁKLADĚ DOKLADŮ Z DATABÁZE VÝSLOVNOSTNÍHO ÚZU CIZÍCH SLOV)

V rozsáhlé, veřejně přístupné Databázi výslovnostního úzu cizích slov je také zachycena výslovnost osmi zkratek, u nichž byly při přepisu pravidelně zaznamenávány rovněž přízvuky. V článku T. Dubědy et al. (2014) je podrobně vyložena metodologie výzkumu výslovnostního úzu přejatých slov a cizích vlastních jmen. Výsledky tohoto průzkumu jsou shrnuty právě ve zmíněné databázi. Stejně jako u příkladů výslovnosti zkratek vybraných z korpusu DIALOG a z terénního výzkumu v České televizi byly přízvuky zaznamenány na základě poslechu. Poslech prováděli řešitelé projektu. Během tohoto výzkumu bylo dost běžné, že ve sporných momentech, tedy pokud si někdo z řešitelů nebyl jist, jak danou výslovnost zaznamenat, o výsledné podobě přepisu rozhodovali všichni čtyři řešitelé při společném poslechu. Právě zaznamenávání přízvuků bylo jedním ze sporných jevů a bylo prováděno často až na základě několikrát opakovaného společného poslechu. Zkratky, které byly do tohoto výzkumu zařazeny, byly: *EU*, *BBC*, *IT*, *PC*, *ISO*, *FBI*, *CIA*, *O2* a *DVD*.¹⁴ Následující přehled ukazuje, v kterých variantách výslovnosti jednotlivých zkratek respondenti realizovali dva přízvuky, tj. umístili přízvuk kromě první slabiky také na slabiku poslední, druhou nebo třetí, a v kterých případech byly zaznamenány varianty s jedním přízvukem, s přízvukem na první slabice.

EU (Evropská unie)¹⁵

Zkratka *EU* byla začleněna do této testovací věty: *Jaké výhody nám vstup do EU přinesl?* U její výslovnosti bylo zachyceno celkem 23 variant. Dva přízvuky byly zaznamenány u těchto z nich: ['e:'ɽu:] (49)¹⁶, ['e:'ɽu] (17), ['e'ɽu] (4), ['e'ɽu:] (3), ['e:ɽ'u:] (2), ['e'u:] (1),

¹⁴ Výslovnosti čtyř vybraných zkratek (*BBC*, *NHL*, *FBI*, *CIA*) se autorka již věnovala v jednom ze svých předchozích článků (Jílková, v tisku b).

¹⁵ Při přepisu zkratek v rozsáhlé databázi výslovnostního úzu bohužel nebyla zaznamenávána ne/přítomnost rázu na začátku iniciálové zkratky.

¹⁶ Číslo v kulaté závorce označuje počet mluvčích, kteří danou variantu vyslovili.

[ɛ:'u:] (1), [ɛ:'ʒu:] (1). A jeden přízvuk, přízvuk na první slabice, byl zachycen u těchto variant: [ɛ:'ʒu:] (113), [ɛ:'ʒu] (26), [ɛ:'ʒu:] (15), [ɛ:'u:] (11), [ɛ'ʒu] (9), [ɛ:'u] (8), [ɛ'u] (6), [ɛ:'ʒu] (6), [ɛ-u] (7), [ɛu:] (6), [ɛ'ʒu:] (5), [ɛ'ʒu:] (5), [ɛ'ʒu] (3), [ɛ:'u:] (3), [i:ju:] (1). Dva přízvuky ve výslovnosti této zkratky realizovalo 68 respondentů a jeden přízvuk 232 respondentů z celkového počtu 300.

BBC

Zkratka *BBC* byla začleněna do testovací věty: *Poslouchám BBC každé ráno*. V její výslovnosti bylo zaznamenáno 13 variant, dva přízvuky se objevily v těchto případech: [ˈbi:bi:'si:] (116), [ˈbɛ:bɛ:'tsɛ:] (4), [ˈbi:bi:'tsi:] (2), [ˈbɔbɔ'tsɔ] (1), [ˈbi:bi:'si] (1), [ˈbibi'si:] (1). Jeden přízvuk byl zachycen v případech následujících: [ˈbi:bi:si:] (163), [ˈbe:be:ce:] (4), [ˈbibisi:] (4), [ˈbɔbɔcɔ] (1), [ˈbi:bi:ci:] (1), [ˈbi:bi:si:] (1), [ˈdi:bi:ci:] (1). Dva přízvuky realizovalo 125 respondentů, jeden přízvuk 175 respondentů z celkového počtu 300.

IT (informační technologie)

Zkratka *IT* byla začleněna do testovací věty: *Odborníci na IT zatím nedorazili*. Bylo u ní zachyceno celkem 21 variant. Dva přízvuky se objevily v těchto případech: [ˈaj'ti:] (58), [ˈaj'ti:] (41), [i:'ti:] (12), [i:'tɛ:] (10), [i:'tɛ:] (5), [ˈa:j'ti:] (2), [ˈa:j'ti:] (3), [i:'ti:] (1). Jeden přízvuk byl zachycen v případech následujících: [ˈajti:] (100), [ˈajti:] (33), [i:'ti:] (9), [ˈa:jti:] (7), [i:'tɛ:] (7), [ˈa:jti] (3), [ˈajti] (2), [ɛjti:] (2), [iti:] (1), [i:ti] (1), [ˈajti] (1), [i:tɛ] (1), [i:ti] (1). Dva přízvuky realizovalo celkem 132 respondentů, jeden přízvuk 168 respondentů z celkového počtu 300.

PC (personal computer)

Zkratka *PC* byla začleněna do testovací věty: *Zanesl rozbité PC do opravy*. Bylo u ní zachyceno celkem 12 variant. Dva přízvuky se objevily v těchto případech: [ˈpi:'si:] (34), [ˈpɛ:'tsɛ:] (23), [ˈpɛ:'sɛ:] (2), [ˈpi:'tsi:] (2), [ˈpɛ:'sɛ:] (1), [ˈpɛ:'sɛ:] (1). Jeden přízvuk byl zaznamenán v případech následujících: [ˈpi:si:] (197), [ˈpɛce] (3), [ˈpʰi:si:] (1), [ˈpi:ci:] (1), [ˈpisi] (1), [ˈpisi:] (1). Dva přízvuky realizovalo celkem 63 respondentů, jeden přízvuk 237 respondentů z celkového počtu 300.

ISO (mezinárodně užívaný název organizace pro normalizaci, který vychází z řeckého slova ἴσος (*isos*) ve významu „stejný“ a je obvykle interpretován jako zkratka anglického spojení International Organization for Standardization)

Zkratka *ISO* byla začleněna do testovací věty: *Norma ISO má mezinárodní platnost*. Celkem u ní bylo zachyceno 16 výslovnostních variant. Dva přízvuky se objevily v těchto případech: [i:'ʒɛs'ʒo:] (10), [i:'ʒɛs'o:] (2), [ˈajsi:'ʒo:] (1), [ˈajsi:'ou] (1), [i:'ʒɛs'ʒo:] (1), [i:'ʒɛs'ʒo:] (1), [ˈijɛs'ʒo:] (1), [i:'jɛs'ʒo:] (1). Většina respondentů (240) vyslovila tuto zkratku [ˈiso], tedy ji vyslovila jako akronymní zkratku. Tento způsob výslovnosti byl uplatněn i ve variantách [ˈiso:] (1), [ˈizo] (34), [i:'zo] (1)¹⁷. Jeden přízvuk se objevil dále ve výslovnostech [ˈajsi:] (1), [ˈajso] (1), [ˈɛso] (1), [ˈijɛso] (1), tedy

¹⁷ Výslovnosti [ˈizo] a [i:'zo] jsou v souladu s postřehy F. Daneše prezentovanými v článku z roku 1965. Autor v něm upozorňuje na tendenci českých mluvčích vyslovovat v cizích slovech neznělé souhlásky zněle.

ve výslovnostech, v nichž je zřejmě nějak kombinováno hláskování a výslovnost na způsob zkratkového slova. Dva přízvuky ve výslovnosti této zkratky — vlivem častého vyslovování zkratky jako akronymní zkratky — objevily jen u dost malého počtu respondentů, celkem u 18, jeden přízvuk pak u zbývajících 282 respondentů z celkového počtu 300.

NHL (National Hockey League)

Zkratka NHL byla začleněna do testovací věty: *Sleduješ americkou NHL pravidelně?* U její výslovnosti bylo zaznamenáno celkem 13 různých variant. Dva přízvuky se objevily v těchto případech: ['ɛnha:ʔɛl] (78), ['ɛnha:ɛl] (4), ['ɛnʔaha:ʔɛl] (1), ['ɛnʔɛjʔɛl] (1), ['ɛnɔzi:ʔɛl] (1). Jeden přízvuk byl zaznamenán v případech následujících: ['ɛnha:ʔɛl] (127), ['ɛnha:ɛl] (74), ['ɛnɛjʔɛl] (9), ['ɛnʔɛjʔɛl] (1), ['ɛnʔɛjʔɛl] (1), ['ɛna:hɛl] (1), ['ɛnha:ɛl] (1), ['ɛnhahɛl] (1). Dva přízvuky realizovalo 85 mluvčích a jeden přízvuk 215 mluvčích z celkového počtu 300.

FBI (Federal Bureau of Investigation)

Zkratka FBI byla začleněna do testovací věty: *Americká FBI se o něj zajímá už dlouho.* U její výslovnosti byl zaznamenán mimořádně vysoký počet výslovnostních variant: 38. Dva přízvuky se objevily v těchto případech: ['ɛvbi:ʔaj] (164), ['ɛvbi:'jaj] (15), ['ɛvbi:ʔa:j] (8), ['ɛfbi:ʔaj] (8), ['ɛvbi'ʔaj] (5), ['ɛvbi'aj] (4), ['ɛfbi:ʔa:j] (2), ['ɛfbi'ʔɛj] (1), ['ɛfbi'jaj] (1), ['ɛfbi'ʔa:j] (1), ['ɛjbi:ʔaj] (1), ['ɛjbi:ʔa:j] (1), ['ɛvbej'ʔi:] (1), ['ɛvbi:ʔɛj] (1), ['ɛvbi:ʔi:] (1), ['ɛvbi:'haj] (1), ['ɛvbi:'ja:] (1), ['ɛvbi'jaj] (1), ['ɛvbi:'ja:j] (1), ['ɛvbi:'je:] (1), ['ɛvbi:'jej] (1), ['ɛvbi:ʔɛj] (1). A jeden přízvuk byl zaznamenán v případech následujících: ['ɛvbi:ʔaj] (51), ['ɛvbi:jaj] (10), ['ɛfbi:ʔaj] (3), ['ɛvbɪaj] (3), ['ɛfbi:ʔi:] (1), ['ɛfbi:jaj] (1), ['ɛvbaj] (1), ['ɛvbiʔɛj] (1), ['ɛvbi:ʔɛj] (1), ['ɛvbi:ʔi:] (1), ['ɛvbiʔaj] (1), ['ɛvbi:ja:j] (1), ['ɛvbiʔɛj] (1), ['ɛvbi:jej] (1), ['ɛvbi:laj] (1).

Zajímavým případem byla výslovnost ['fə'bə'ʔi] (1), ve které mluvčí realizoval tři přízvuky, s iniciálovou zkratkou zacházel jako se sledem tří jednoslabičných přízvučných slov. Dva přízvuky při výslovnosti zkratky FBI realizovalo 221 respondentů, jeden přízvuk realizovalo 78 respondentů a tři přízvuky jeden respondent z celkového počtu 300.

CIA (Central Intelligence Agency)

Zkratka CIA byla začleněna do testovací věty: *V americké CIA pracuje mnoho agentů.* Ve výslovnosti této zkratky bylo zjištěno celkem 49 výslovnostních variant. Tato zkratka tak obecně patří v rozsáhlé databázi mezi jednotky s vůbec nejvyšším počtem zachycených výslovnostních variant. Dva přízvuky se objevily v těchto případech: ['si:ʔa-jʔɛj] (101), ['si:ja'je] (37), ['si:jaj'ʔɛj] (20), ['si:ʔaj'ʔɛj] (4), ['si:ja'ʔɛj] (3), ['ci:ʔaj'ʔɛj] (2), ['ci:ʔaj'ʔɛj] (2), ['ce:ʔi:ʔa:] (2), ['ci:ʔa'ʔɛj] (1), ['ci:ʔi:ʔa:] (1), ['ci:ʔi:ʔa:] (1), ['cia'je] (1), ['ci:ja'ej] (1), ['esʔi:ʔaj] (1), ['si:ʔa'je] (1), ['siʔaj'ʔɛj] (1), ['si:ʔaj'ʔɛ:j] (1), ['si:ʔa:j'ʔɛj] (1), ['sia'je] (1), ['siaj'ʔɛj] (1), ['si:ja'ej] (1), ['si:ja'ɛ:j] (1), ['sija:j'ʔɛj] (1) a také v případě výslovnosti ['es'ʔi:ʔa:] (1), ve které je rozložení přízvuků jiné; přízvuk se nachází na první a druhé slabice, třetí slabika je nepřízvučná. Jeden přízvuk byl zaznamenán v následujících případech: ['si:ʔaj'ʔɛj] (28), ['si:jaje] (18), ['cija] (16), ['si:ʔaje] (6), ['si:ʔaj] (4), ['si:jaje] (4), ['si:jaj'ʔɛj] (4), ['sija] (3), ['si:je] (3), ['siʔaj'ʔɛj] (2), ['si:ʔejʔaj] (2), ['ci:ja] (2),

['si:jaj] (2), ['ci:ʔajʔej] (2), ['ciʔa] (1), ['ciɟɛ] (1), ['siʔa] (1), ['si:ʔajʔi:] (1), ['si:ja] (1), ['si:ja-ʔej] (1), ['sija: ɛ] (1), ['sijajʔej] (1), ['sijaji] (1), ['si:jaji] (1). Podobně jako v jednom případě výslovnosti zkratky FBI i zde jeden respondent realizoval přízvuky celkem tři, tedy zkratku vyvolil jako sled tří slov jednoslabičných ['ce:'ʔi:'ʔa:]. Dva přízvuky ve výslovnosti zkratky CIA realizovalo celkem 187 respondentů, jeden přízvuk 102 respondentů a tři přízvuky jeden respondent z celkového počtu 300.

O2 (značka mobilní telefonní sítě)

Zkratka O2 byla začleněna do testovací věty: *Operátor O2 zlevnil volání.* V její výslovnosti bylo zachyceno celkem 17 variant. Dva přízvuky se objevily v těchto případech: ['ou'tu:] (198), ['o:'dvjɛ] (8), ['o:'dva] (4), ['o:'tu:] (3), ['nula'dvjɛ] (2), ['ou'tʰu:] (2), ['nula'dva] (1), ['ou'tu] (1), ['outu:'dva] (1), ['nula'dva] (1), ['ou'tu:] (1). Jeden přízvuk byl zachycen v případech následujících: ['outu:] (70), ['o:dva] (5), ['ju:tu:] (1), ['otu:] (1), ['o:tu:] (1), ['oudvjɛ] (1). Dva přízvuky ve výslovnosti zkratky O2 realizovalo celkem 205 respondentů, přičemž v tomto počtu nejsou zahrnuty výslovnosti, ve kterých mluvčí číslovku vyslovili [dvjɛ] či [dva]; jeden přízvuk ve výslovnosti této zkratky vyslovilo 78 respondentů, bez výslovnosti ['oudvjɛ], z celkového počtu 300.

DVD (Digital versatile disc)

Zkratka DVD byla zařazena do věty: *K Vánocům jsem dostal DVD s Hobitem.* V její výslovnosti bylo zaznamenáno celkem 10 variant. Dva přízvuky se objevily v těchto případech: ['di:vi:'di:] (68), ['dɛ:vɛ:'dɛ:] (29), ['dɪvɪ'di:] (2), ['dejvi:'di:] (1), ['dɛ:vɛ'dɛ] (1). Jeden přízvuk byl zachycen v případech následujících: ['di:vi:di:] (142), ['dɛ:vɛ:dɛ:] (52), ['dɔvɔdɔ] (3), ['dɛ:vɛdɛ] (1), ['dɪvidi:] (1). Dva přízvuky ve výslovnosti zkratky DVD realizovalo celkem 91 respondentů, jeden přízvuk 209 respondentů z celkového počtu 300.

K přízvukování zkratk v Databázi výslovnostního úzu lze souhrnně říci, že poměr realizace jednoho a dvou přízvuků byl u jednotlivých zkratk značně různý. Nejmenší počet dvou přízvuků (18) byl zaznamenán ve výslovnosti zkratky ISO, ovšem tento nízký počet je do značné míry dán tím, že velká část respondentů dala přednost výslovnosti nehláskované [iso]. Druhý nejnižší počet dvou přízvuků (63) byl zachycen ve výslovnosti zkratky PC.

Následující zkratky byly se dvěma přízvuky vysloveny více než polovinou respondentů: FBI, O2, CIA. U těchto tří zkratk lze jednoznačně říci, že u nich převažuje výslovnost se dvěma přízvuky, z nich u zkratky FBI nejméně výrazně.

Dále lze konstatovat, že počet slabik zjevně nemá příliš velký vliv na to, kolik přízvuků při jejich hláskované výslovnosti mluvčí realizují, viz např. vysoký počet mluvčích, kteří realizovali dva přízvuky u dvojslabičné zkratky O2 a tříslabičné zkratky FBI.

V tomto vzorku bylo vysloveno celkem 1 193 zkratk se dvěma přízvuky, 1 805 zkratk bylo vysloveno s jedním přízvukem a dvě zkratky byly vysloveny se třemi přízvuky.

ZÁVĚRY

V tomto článku byla pozornost věnována tzv. přízvukování poslední slabiky v iniciálových (hláskovaných) zkratkách. Postupně bylo analýze podrobena větší množství výslovností zkratk, a to 50 výslovností zkratky ODS v korpusu DIALOG, 45 výslovností různých zkratk získaných při terénním výzkumu v České televizi a 3 000 výslovností zkratk zařazených do rozsáhlého výzkumu výslovnostního úzu přejatých slov a cizích vlastních jmen. Přízvuky byly určovány sluchem autorky v případech příkladů ze dvou prvních zdrojů dat a sluchem čtyř řešitelů projektu *Výslovnost neintegrovaneho lexika v češtině* v případech příkladů ze třetího zdroje.

Na základě postřehů tří významných jazykovědců, M. Helcla, M. Romportla a F. Daneše, kteří se přízvukováním poslední slabiky zabývali, a na základě dokladů prezentovaných v tomto článku lze konstatovat, že ve výslovnosti iniciálových (hláskovaných) zkratk mluvčí realizují dva přízvuky nebo přízvuk jeden. Za velmi podnětné je třeba považovat pojetí výslovnosti iniciálových zkratk u F. Daneše, který hláskované zkratky nechápe jako jednu (lexikální) jednotku, ale jako sled slov jednoslabičných. Pokud bychom iniciálové (hláskované) zkratky považovali za jednu jednotku, nebylo by snadné vysvětlit přízvukování poslední slabiky této jednotky, neboť v případě jiných lexikálních jednotek k přízvukování poslední slabiky nikdy nedochází, přízvuk je v češtině vždy na slabice první.¹⁸ Při hláskování jsou souhlásky opatřovány samohláskami, mezi jednotlivými slabikami pak může být umístován ráz. Tyto skutečnosti jsou dostatečným důkazem, že hláskované zkratky se nechovají ani jako běžné (plné) lexikální jednotky, ani jako tzv. slova zkratková, která původně také byla zkratkami, ale vlivem hláskového sledu (často přítomností samohlásky nebo slabikotvorné souhlásky) se v jazyce užívají v nehláskované podobě, tedy podobě dost odlišné od podoby hláskované, např. co do počtu slabik či možné přítomnosti rázu, srov. např. běžně užívanou výslovnost zkratky AMU [ʔamu] s její hypotetickou hláskovanou podobou [ʔa:ʔemʔu].¹⁹

Za poněkud zjednodušující lze považovat konstatování některých zdrojů (MČ, PMČ), že v iniciálových zkratkách je přízvuk na poslední slabice. Pomineme-li právě zmíněný fakt, že hláskované zkratky zjevně není možné považovat za jednu lexikální jednotku, chybí zde poznámka o tom, že hláskované zkratky mají přízvuky dva, tedy na první a na poslední slabice. Na přítomnost dvou přízvuků upozornil již M. Romportl ve svém důležitém a zde několikrát citovaném článku z roku 1951.

18 Jen pro úplnost si dovoluji připomenout poznámku prof. P. Janoty, který při jednom ze seminářů na FF UK v Praze v 90. letech uvedl příklad slova *pardon*, které lze zřejmě v češtině vyslovit s přízvukem na druhé, tj. poslední slabice. V tomto případě se zjevně jedná o pozůstatek výslovnosti v jazyce původním, francouzštině, v níž bývá přízvuk pravidelně na poslední slabice.

19 Hláskovaná podoba se samozřejmě může stát východiskem pro lexikální jednotky, které se již plně začleňují do tvaroslovného systému češtiny, nejedná se již pak o „pouhé“ hláskované zkratky, ale o jejich různé modifikace, jimiž jsou např. slova *esesák*, *esenbák*, *eseróčko*, *emběčko* mající původ ve zkratkách SS (Schutz-Staffel), SNB (Sbor národní bezpečnosti), s.r.o. (společnost s ručením omezeným), MB (Mladá Boleslav, tj. místo výroby automobilu Škoda 1000 MB), viz k tomu opět i Romportlův článek (1951).

Analýza materiálu shromážděného pro potřeby tohoto článku ukázala, že v hláskovaných zkratkách se v mnoha případech vyskytují dva přízvuky, tedy jeden přízvuk na slabice první a druhý přízvuk na slabice poslední. V nezanedbatelném množství příkladů ovšem mluvčí realizovali pouze jeden přízvuk na slabice první. Sečteme-li všechny získané výslovnosti, tj. celkem 3 107 výslovností nějaké iniciálové zkratky, pak s jedním přízvukem bylo zaznamenáno 1 855 výslovností a se dvěma přízvuky 1 250 výslovností (a 2 výslovnosti se třemi přízvuky). Výslovnost s jedním přízvukem ve zvoleném vzorku tedy převažuje.

Skutečností dosud nezmíněnou je hláskování v závislosti na jazyce, ze kterého zkratka pochází. Ve shromážděném materiálu mluvčí, s ohledem na původ zkratek, které se v interview v ČT a v testovacích větách výzkumu výslovnostního úzu objevily, uplatňovali hláskování české, anglické, německé a španělské. Umístování přízvuků zjevně nemá vůbec žádný vliv na to, jaké hláskování mluvčí zvolili. Rovněž při hláskování jiném než českém realizovali dva přízvuky nebo jeden přízvuk, např. ['eʃtʃɛzbi:'si:], ['o:'ʔem'fau], ['enʔeʃtʃel] atd. Tento způsob přízvukování by se velmi pravděpodobně objevoval i v hláskování zkratek pocházejících z dalších jazyků. U některých zkratek kolísá hláskování cizí a české. Tak je tomu třeba ve výslovnosti zkratky *NHL*, u které ale výrazně převažuje hláskování domácí nad anglickým. Také ve výslovnosti zkratky *DVD* bylo zaznamenáno dvojí hláskování. Anglické hláskování převažuje, ale počet respondentů, kteří v její výslovnosti užili české hláskování, je rovněž značný. Anglické hláskování převažuje i ve výslovnosti zkratky *IT*, ale i zde dalo několik respondentů přednost hláskování českému. U některých anglických zkratek je české hláskování prakticky vyloučeno, typicky *CNN*, *BBC*, u jiných je naopak zažito hláskování české, např. *USA* (viz případně přehledy výslovnostních variant u jednotlivých zkratkách). Rozhodování o tom, které hláskování u dané zkratky zvolit, se dokonce stalo tématem jednoho z interview v ČT (konkrétně šlo o výslovnost zkratky *USA*). Dochází také k míšení obou typů hláskování, viz namátkou výslovnosti zachycené ve výzkumu výslovnostního úzu: *CIA* ['ci:'ʔaj'ʔeɪ], *IT* ['i:ti:], *ISO* ['ajsi:'ʔo:], *FBI* ['evbi:'ʔi:], *O2* ['oudvje].

MOŽNÁ POKRAČOVÁNÍ VÝZKUMU

V analýze iniciálových zkratkách zůstává ještě mnoho otázek nezodpovězeno. Jedním z témat, které by si nepochybně zasloužilo podrobnější pozornost, je rozmístění přízvuků v hláskovaných zkratkách v závislosti na pozici zkratky v promluveném úseku. V případě některých mluvčích se projevila tendence realizovat dva slovní přízvuky na konci promluveného úseku, zatímco v jiné části promluveného úseku přízvuk jeden. Tomuto jevu však v tomto článku bohužel nemohla být věnována větší pozornost.

Zajímavé by bylo podrobnější zkoumání individuálních rozdílů mezi mluvčími.²⁰ Někteří zjevně směřují spíše k výslovnosti se dvěma přízvuky, jiní k výslovnosti s jedním přízvukem.

20 J. Volín ve svém textu, který je věnován umístování rázu v češtině, v časopise *Naše řeč* ukazuje, že jednotliví mluvčí mohou realizovat ráz značně rozdílně (2012, s. 51–55). Při posu

Vhodně zvolený materiál by také mohl ukázat, v jakých případech je první slabika iniciálové zkratky nepřízvučná, např. přízvuk se zjevně může objevit na slabičné předložce, která zkratce předchází, a první slabika je pak součástí přízvukového taktu, který začíná právě touto předložkou. První slabika se zřejmě i v jiných případech může stát součástí přízvukového taktu, který iniciálové zkratce předchází. Např. pokud dvojslabičné iniciálové zkratce předchází dvojslabičné slovo, pak je možné, že první slabika zkratky je nepřízvučná, neboť vytvoří s předcházejícím slovem tříslabičný takt, a že přízvuk pak bude mít druhá, poslední slabika zkratky atd.

V potaz by se mohlo vzít i hledisko fonotaktické, tj. sledovat kladení přízvuků s ohledem na rozložení samohlásek a souhlásek ve zkratce. Dále by bylo možné sledovat konkurenci výslovnosti souhlásek prostřednictvím samohlásek [ɛ:], [ɛ] a prostřednictvím středového vokálu [ə], tedy případy typu jedné ze zkratk zachycené v interview v ČT, ŽS, u níž přicházejí v úvahu výslovnosti ['ʒɛtʃ'ɛs] a ['ʒə'sə].

LITERATURA

- DANEŠ, F. (1965): K výslovnosti znělých souhlásek v přejatých slovech. *Slovo a slovesnost*, 48, s. 161–171.
- DANEŠ, F. (1989): K výslovnosti tzv. iniciálových zkratk. *Naše řeč*, 72, s. 170–172.
- HELCL, M. (1949): Zkratková slova. *Naše řeč*, roč. 33, s. 161–170.
- DUBĚDA, T. — HAVLÍK, M. — JÍLKOVÁ, L. — ŠTĚPÁNOVÁ, V. (2014): Průzkum výslovnostního úzu výpůjček a cizích jmen — metodologické otázky. *Jazykovědné aktuality*, LI, 3–4, s. 125–141.
- HAVLÍK, M. — JÍLKOVÁ, L. — ŠTĚPÁNOVÁ, V. (2015): Management výslovnosti pravopisně neintegrovaného lexika. *Slovo a slovesnost*, 76, s. 107–128.
- JÍLKOVÁ, L. (2014): Výslovnostně problematická či zajímavá cizí jména (z pohledu pracovníků Českého rozhlasu). *Přednášky z 57. běhu LŠSS*. Praha: FFUK, s. 40–49.
- JÍLKOVÁ, L. (v tisku a): Výslovnostně problematická nebo zajímavá cizí jména a přejatá slova (z pohledu pracovníků České televize) (přijato do tisku do sborníku *Přednášky z letní školy slovanských studií*).
- JÍLKOVÁ, L. (v tisku b): Pronunciation Usage Research: Stress in Initialisms (odesláno k posouzení).
- Mluvnice češtiny (1)* (1986). Praha: Academia.
- LUO, L. — WILDEMUTH, B. M. (2009): Semistructured interviews. In: B. M. WILDEMUTH (ed.), *Applications of Social Research Methods to Questions in Information and Library Science*. Westport, London: Libraries Unlimited, s. 232–241.
- PALKOVÁ, Z. (1994): *Fonetika a fonologie češtiny*. Praha: Karolinum.
- Příruční mluvnice češtiny* (2003): Praha: Lidové noviny.
- ROMPORTL, M. (1951): Výslovnost zkratkových slov. *Naše řeč*, 35, s. 46–50.
- Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost* (2001): Praha: Academia.
- ULIČNÝ, O. (2013) K příznakovým grafickým a výslovnostním rysům současné češtiny. In: M. ULIČNÝ — M. PROŠEK (eds.), *K české fonetice a pravopisu. Studie k moderní mluvnici češtiny 5*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, s. 144–157.
- VOLÍN, J. (2012): Jak se v Čechách „rázuje“. *Naše řeč*, 1, 95, s. 51–54.

zování individuálních rozdílů v umísťování přízvuků ve hláskovaných zkratkách by jistě bylo užitečné přihlídnout i k této skutečnosti, tj. snažit se postihnout souvislost s ne/umísťováním rázu a realizací přízvuku/přízvuků.

PŘÍLOHA

Pořady, z nichž pocházejí příklady v části *(Ne)pravidelnost ve výslovnosti těžké zkratky týmž mluvčím (na příkladu výslovnosti zkratky ODS v korpusu DIALOG)*:

- M. Topolánek*: Sedmička, 8. 6. 2003, televize Nova, hosté: Mirek Topolánek, předseda ODS, místopředseda Senátu Parlamentu ČR; Vladimír Špidla, předseda vlády ČR, předseda ČSSD (= Česká strana sociálně demokratická); moderátorka: Jana Bobošíková;
- J. Zahradil*: Sedmička, televize Nova, 23. 2. 2003, Vladimír Špidla, předseda vlády ČR, předseda ČSSD; Jan Zahradil, 1. místopředseda ODS, poslanec Parlamentu ČR; moderátorka: Jana Bobošíková — příklady a)–f); Sedmička, 29. 2. 2004, televize Nova, hosté: Pavel Telička, kandidát na evropského komisaře a velvyslanec ČR při EU, Jan Zahradil, 1. místopředseda ODS a lídr ODS pro volby do Evropského parlamentu, moderátorka: Jana Bobošíková — příklady g)–i);
- M. Zeman*: 21. 3. 1999, 7 čili sedm dní, hosté: Libuše Benešová, předsedkyně Senátu PČR, místopředsedkyně ODS; Miloš Zeman, předseda vlády ČR, předseda ČSSD, moderátor: Jan Vávra;
- V. Tlustý*: Otázky Václava Moravce, 29. 2. 2004, ČT1, Vlastimil Tlustý, předseda poslaneckého klubu ODS, stínový ministr financí, místopředseda rozpočtového výboru Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR; Viktorie Špidlová, manželka předsedy vlády ČR; moderátor: Václav Moravec — příklady a)–i); Sedmička, 9. 11. 2003, Nova, Michal Kraus, místopředseda rozpočtového výboru PSP ČR, ČSSD, Vlastimil Tlustý, místopředseda rozpočtového výboru PSP ČR, předseda poslaneckého klubu ODS, moderátorka: Jana Bobošíková, moderátorka — příklad j);
- M. Macek*: Debata, 30. 11. 1997, ČT1, hosté: Ivan Pilip, ministr financí a místopředseda ODS; Jan Kasal, místopředseda PSP ČR a místopředseda KDU-ČSL (= Křesťanská a demokratická unie — Československá strana lidová); Miroslav Macek, místopředseda ODS; Jiří Pehe, ředitel Politického odboru Kanceláře prezidenta republiky; Ivo Svoboda, místopředseda ČSSD; moderátoři: Otakar Černý, Miroslav Dittrich.